

Agnieszka Dalecka
Mariusz Michalski

SĘDZIA SPORTOWY JAKO PODMIOT PRZESTĘPSTWA KORUPCJI W SPORCIE PROFESJONALNYM (art. 296b kk)

Corruption must be fought to secure the world's future.¹

Twórca nowożytnych igrzysk olimpijskich, francuski baron Pierre de Coubertin, z pewnością zakładał, iż rywalizacja sportowa winna być daleka od nieuczciwości. Sport jednak, w szczególności od XX w., ewoluował w kierunku komercjalizacji, podobnie zresztą jak inne dziedziny życia. Obecnie stał się przede wszystkim biznesem, w związku z czym narażony jest na działania korupcyjne nieuczciwych sędziów, działaczy sportowych, zawodników i innych osób mających wpływ na wynik rywalizacji sportowej.

Korupcja w polskim sporcie jest poważnym problemem. Świadczą o tym badania przeprowadzone przez ARC Rynek i Opinia, z których wynika, iż aż 78% Polaków patrzy na sport przez pryzmat korupcji.²

Przestępstwo określone w art. 296b kk, zwane w piśmiennictwie łapownictwem w sporcie, przekupstwem sportowym lub korupcją w sporcie profesjonalnym, zostało wprowadzone do kodeksu karnego z 1997 r. na podstawie art. 1 ust. 7 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 111, poz. 1061).

Przedmiotem ochrony przewidzianym w art. 296b kk jest zapewnienie uczciwej rywalizacji podczas zawodów sportowych. Celem tego przepisu było wyeliminowanie nieuczciwych zachowań osób mogących wpływać na wynik profesjonalnych zawodów sportowych poprzez przyjęcie lub udzielenie korzyści majątkowej bądź osobistej.³ Umieszczenie przepisu penalizującego korupcję w sporcie w rozdziale grupującym przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu wskazuje, iż rodzajowym przedmiotem ochrony przepisu art. 296b kk jest prawidłowość obrotu gospodarczego, a więc indywidualnych interesów

¹ „Korupcja musi być zwalczana dla ochrony przyszłości świata” - 13. Międzynarodowa Konferencja Antykorupcyjna, Ateny, 2 listopada 2008 r. - źródło: www.transparency.org

² Źródło: www.arc.com.pl,

³ O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 809.

majątkowych oraz działalności gospodarczej sportowych spółek akcyjnych i związków sportowych w zakresie profesjonalnego współzawodnictwa sportowego.⁴ Zakres karnoprawnej ochrony art. 296b kk nie obejmuje sportu amatorskiego, co stało się przedmiotem krytyki doktryny.⁵

Zgodnie z art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o sporcie kwalifikowanym (Dz. U. Nr 155, poz. 1298) sport jest formą aktywności człowieka związaną z uczestnictwem we współzawodnictwie sportowym, organizowanym lub prowadzonym w określonej dyscyplinie sportu przez polski związek sportowy lub podmioty działające z jego upoważnienia.

W ustawie o sporcie kwalifikowanym zdefiniowano pojęcie „współzawodnictwa sportowego” jako indywidualną lub zbiorową rywalizację osób, zmierzającą do uzyskania właściwych dla danej dyscypliny sportu rezultatów. Ponadto w ustawie określono krąg uczestników współzawodnictwa sportowego, którymi mogą być „kluby sportowe, zawodnicy zrzeszeni w klubach sportowych lub zawodnicy niezrzeszeni”.

Z uwagi na konstrukcję przepisów art. 228 i 229 kk, w szczególności sposób określenia podmiotu łapownictwa biernego oraz podmiotu bezpośredniego oddziaływania łapownictwa czynnego, zdecydowana większość osób uczestniczących w organizacji i przeprowadzaniu profesjonalnych zawodów sportowych nie posiadała statusu osoby pełniącej funkcję publiczną. W związku z czym, do czasu wprowadzenia art. 296b do kodeksu karnego, osoby te postawały poza zakresem znamion określonych w art. 228 i 229 kk, a tym samym nie ponosiły odpowiedzialności za przestępstwo łapownictwa.⁶ W związku z powyższym wprowadzenie do kodeksu karnego art. 296b kk wypełniło lukę prawną w zakresie penalizacji zachowań korupcyjnych.

Podkreślić należy, iż kryminalizacja łapownictwa w sporcie profesjonalnym uzasadniona była także z uwagi na przyjęte przez Rzeczpospolitą Polską zobowiązania wynikające z aktów prawa międzynarodowego oraz zobowiązania związane z przystąpieniem do Unii Europejskiej.

Do głównych aktów prawnych nakładających obowiązek penalizacji łapownictwa w obrocie gospodarczym zaliczyć należy: konwencję dotyczącą zwalczania korupcji wśród funkcjonariuszy Wspólnot Europejskich lub funkcjonariuszy państw członkowskich Unii Europejskiej z dnia 26 maja 1997 r., sporządzoną na podstawie art. K. 3 ust. 2 pkt. C traktatu o Unii Europejskiej⁷, uchwałę Rady Europy z dnia 6 grudnia 1994 r. dotyczącą ochrony interesów

⁴ R. A. Stefański, *Przestępstwo korupcji w sporcie profesjonalnym* (art. 296b kk), Prokuratura i Prawo nr 2, 2004.

⁵ M. Urbański [w:] A. J. Szwarc (red.), *Korupcja w sporcie*, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowe, Poznań 2008, s. 210.

⁶ A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. III, Zakamycze 2006, s. 623.

⁷ Dz. Urz. WE nr C 195, 97.06.25.

finansowych Wspólnoty⁸, dyrektywę wspólnego działania nr 98/742/JHA z 22 grudnia 1998 r. przyjętą przez Radę Unii Europejskiej na podstawie art. K. 3 traktatu o Unii Europejskiej w sprawie zwalczania korupcji w sektorze prywatnym.⁹

Profesjonalnymi zawodami sportowymi są te, które prowadzone są zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o sporcie kwalifikowanym (Dz. U. Nr 155, poz. 1298), jeżeli uczestnictwo w nich połączone jest z celem zarobkowym.¹⁰ Podkreślić należy, że obecnie w polskim systemie prawa, oczywiście poza treścią art. 296b kk, nie występuje pojęcie „profesjonalne zawody sportowe”. Termin ten zastąpiony został pojęciem „sport kwalifikowany”.

Niezbędne dla określenia podmiotu przestępstwa łapownictwa w sporcie jest wyjaśnienie sformułowania „profesjonalne”, które w ujęciu słownikowym oznacza wykonywanie czegoś przez osoby posiadające odpowiednie kompetencje, zajmujące się zawodowo określoną sferą działalności. Zatem odwołując się do reguł znaczeniowych powszechnego języka polskiego, można stwierdzić, że profesjonalne zawody sportowe to zawody, w których biorą udział osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje i umiejętności w danej dyscyplinie sportu, zajmujące się uprawianiem tej dyscypliny zawodowo.¹¹

Strona przedmiotowa przestępstwa łapownictwa biernego w sporcie profesjonalnym polega na przyjęciu korzyści majątkowej lub osobistej albo ich obietnicy przez osobę organizującą zawody sportowe albo uczestniczącą w nich, w zamian za nieuczciwe zachowanie, mogące mieć wpływ na wynik zawodów. Natomiast strona przedmiotowa łapownictwa czynnego w sporcie profesjonalnym polega na wręczeniu korzyści majątkowej, osobistej lub złożeniu jej obietnicy organizatorowi lub uczestnikowi zawodów sportowych, przy czym przyjęcie łapówki musi być związane z organizowaniem lub uczestniczeniem w profesjonalnych zawodach sportowych. Podkreślić należy, że ustawodawca w art. 296b kk nie kryminalizuje każdego przyjęcia łapówki przez osoby organizujące lub uczestniczące w zawodach sportowych, a jedynie przyjęcie korzyści majątkowej lub osobistej w szczególnych okolicznościach - w zamian za nieuczciwe zachowanie mogące mieć wpływ na wynik zawodów sportowych. Z wykładni językowej przepisu art. 296b kk, wynika, iż „nieuczciwe zachowanie” nie musi rzeczywiście nastąpić, by organizator lub uczestnik zawodów ponieśli odpowiedzialność karną za przyjęcie łapówki. „Nieuczciwe zachowanie”, o którym mowa w art. 296b kk, polega na naruszeniu zasady fair play w sporcie.¹² Konstrukcja przestępstwa korupcji biernej w sporcie profesjona-

⁸ Dz. Urz. WE nr 355, 94.12.14.

⁹ Dz. Urz. WE nr L 358, 98.12.31.

¹⁰ A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. III, Zakamycze 2006, s. 633.

¹¹ A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. III, Zakamycze 2006, s. 635.

¹² A. Marek, *Prawo karne*, Wydawnictwo C. H. Beck Warszawa 2007, s. 568.

nym zawiera wymóg istnienia związku pomiędzy przyjęciem przez sprawcę korzyści majątkowej albo osobistej lub jej obietnicy a czynnościami, które mają zostać zrealizowane przez sprawcę, polegającymi na nieuczciwym zachowaniu mogącym mieć wpływ na wynik zawodów.

Warunku odpowiedzialności karnej przewidzianej w art. 296b kk nie stanowi przeprowadzenie zawodów sportowych, albowiem przestępstwo to jest już popełnione w chwili odebrania łapówki, co może mieć miejsce jeszcze przed rozpoczęciem zawodów sportowych.

Strona podmiotowa przestępstwa określonego w § 1 art. 296b kk - łapownictwa biernego, dla zrealizowania znamion czynu zabronionego, wymaga umyślności - zarówno zamiaru bezpośredniego, jak i ewentualnego, natomiast łapownictwo czynne określone w art. 296b § 2 kk wymaga w tym zakresie wyłącznie zamiaru bezpośredniego.¹³ Zamiar ewentualny przy przestępstwie łapownictwa biernego przejawia się w sytuacji, gdy sprawca godzi się, iż przyjęta korzyść stanowi łapówkę w zamian za wpłynięcie na wynik zawodów sportowych. Natomiast sprawca łapownictwa czynnego w przypadku przestępstwa korupcji w sporcie musi mieć świadomość szczególnych właściwości osoby, której wręcza łapówkę, a także wolę wręczenia korzyści w zamian za nieuczciwe zachowanie mogące mieć wpływ na wynik zawodów sportowych.

W dążeniu do zwiększenia skuteczności ujawniania i ścigania sprawców przestępstw korupcyjnych ustawodawca przewidział w § 4 art. 296b kk bezkarność sprawcy łapownictwa czynnego w sytuacji, gdy korzyść majątkowa lub jej obietnica zostały przyjęte, a sprawca zawiadomił o tym fakcie organ powołany do ścigania przestępstw, a ponadto ujawnił wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organ ten dowiedział się o fakcie przyjęcia korzyści.

Łapownictwo czynne w sporcie kwalifikowanym jest przestępstwem powszechnym, natomiast łapownictwo bierne jest przestępstwem indywidualnym - może zostać popełnione wyłącznie przez organizatora lub uczestnika profesjonalnych zawodów sportowych.

Zgodnie z ustawą o sporcie kwalifikowanym organizatorem współzawodnictwa sportowego w zakresie sportu kwalifikowanego jest polski związek sportowy, który może powołać spółkę kapitałową prawa handlowego do zarządzania sprawami związku dotyczącymi gospodarczego wykorzystania dóbr materialnych i niematerialnych przysługujących związkowi, na zasadach określonych w umowie zawartej między związkiem a spółką.¹⁴ Zatem o tym, kto w danej sytuacji jest organizatorem zawodów sportowych, decydujące znaczenie mogą mieć przepisy dotyczące poszczególnych dyscyplin sportowych lub umowy.

¹³ R. A. Stefański, *Przestępstwo korupcji w sporcie profesjonalnym* (art. 296b kk), Prokuratura i Prawo, 2004, nr 2, s. 68, przeciwie: A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 222-316 kk*, t. II, Warszawa 2005, s. 1229.

¹⁴ Art. 13 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o sporcie kwalifikowanym.

Dodać należy, iż uczestnikami współzawodnictwa sportowego w zakresie sportu kwalifikowanego są zawodnicy - zrzeszeni i niezrzeszeni w klubach sportowych oraz kluby sportowe.¹⁵

Spory w doktrynie budzi status sędziego sportowego w kręgu uczestników zawodów sportowych. Zgodnie z art. 48 ust. 1 ustawy o sporcie kwalifikowanym sędzią sportowym jest osoba posiadająca licencję sędziego przyznaną przez właściwy polski związek sportowy.

Andrzej Marek stwierdził, iż uczestnikiem zawodów sportowych jest zarówno zawodnik, jak i osoby, które swoimi decyzjami wpływają na wyniki rywalizacji sportowej.¹⁶

Podobne stanowisko wyraził Marek Mozgawa, twierdząc, iż uczestnikami zawodów sportowych, oprócz zawodników, są również sędziowie sportowi.¹⁷ Tadeusz Bojarski wyraził pogląd, iż przez uczestnika zawodów sportowych należy rozumieć każdego, kto w takich zawodach bierze udział np. w charakterze zawodnika, trenera lub sędziego sportowego.¹⁸

Roman Góral stwierdził, iż sędzia prowadzący zawody sportowe jest uczestnikiem zawodów sportowych.¹⁹

Jacek Potulski początkowo wyrażał pogląd, iż poza zawodnikami „za uczestników zawodów sportowych można uznać sędziów, obserwatorów z ramienia federacji czy nawet personel medyczny, techniczny lub pomocniczy”. Zdaniem tego autora tak szerokie rozumienie pojęcia „uczestniczenia” jest związane z dużą profesjonalizacją zawodów sportowych i z koniecznością korzystania z coraz większego grona specjalistów.²⁰ Jednakże po wejściu w życie ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o sporcie kwalifikowanym Jacek Potulski i Maciej Ruciński stwierdzili, iż na tle nowych regulacji prawnych sędzia sportowy nie może zostać zaliczony do kręgu uczestników zawodów sportowych i w związku z tym nie może wypełnić znamion przestępstwa określonego w art. 296b kk.²¹

Nie sposób zgodzić się z tym stanowiskiem autorów. Bez wątpienia, na gruncie ustawy o sporcie kwalifikowanym, sędzia sportowy nie jest osobą uczestniczącą we współzawodnictwie sportowym, które jest indywidualną lub zbiorową rywalizacją osób zmierzającą do uzyskania właściwych dla danej dyscypliny sportu

¹⁵ Art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o sporcie kwalifikowanym.

¹⁶ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, LEX 2007, wyd. IV.

¹⁷ M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Oficyna, 2007, II wydanie, LEX.

¹⁸ T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Lexis Nexis Warszawa, 2008, s. 631.

¹⁹ R. Góral, *Kodeks karny*, wydanie 5, Warszawa 2007, s. 516.

²⁰ J. Potulski, *Komentarz do ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 111, poz. 1061), w zakresie zmian do kodeksu karnego*, LEX, 2004.

²¹ J. Potulski, M. Ruciński, *Odpowiedzialność sędziego sportowego za przyjęcie łapówki*, Prokuratura i Prawo nr 9, 2007, s. 60.

rezultatów. Jednak brak udziału we współzawodnictwie sportowym nie wyklucza sędziego sportowego z kręgu uczestników zawodów sportowych. Analiza przepisów ustawy o sporcie kwalifikowanym oraz art. 296b kk prowadzi do wniosku, iż krąg uczestników zawodów sportowych jest szerszy niż uczestników współzawodnictwa sportowego, przy czym uczestnicy współzawodnictwa sportowego są jednocześnie uczestnikami zawodów sportowych.

Zgodnie ze słownikową definicją - „uczestnikiem” jest ten, kto bierze w czymś czynny udział.²² Trudno zgodzić się z tezą, iż sędzia sportowy nie bierze czynnego udziału w zawodach sportowych.

Regulaminy poszczególnych dyscyplin sportowych określają rolę sędziego w zawodach sportowych. Dla przykładu wskazać można Regulamin Współzawodnictwa Sportowego Polskiego Związku Koszykówki, zgodnie z którym mecze w ramach rozgrywek centralnych prowadzą na boisku sędziowie nominowani przez Polski Związek Koszykówki, a sędziów funkcyjnych (stolikowych) wyznacza właściwy terytorialnie Wojewódzki Związek Koszykówki.²³ Podobnie w „Przepisach gry w piłkę ręczną” stwierdzono, iż zawody prowadzi dwóch sędziów, którym pomagają: sędzia sekretarz i sędzia mierzący czas.²⁴ Ponadto sędziowie sprawują nadzór między innymi nad zachowaniem się zawodników od chwili wejścia do chwili opuszczenia miejsca zawodów i czuwają nad przestrzeganiem przepisów gry- mają prawo i obowiązek sygnalizowania wszystkich poczynań niezgodnych z przepisami (pkt 17:5). Natomiast w „Oficjalnych przepisach gry w piłkę siatkową” stwierdzono, iż sędzia pierwszy prowadzi spotkanie od początku do końca, a jego decyzje podjęte w trakcie spotkania są ostateczne.²⁵

Jacek Potulski i Maciej Ruciński stanęli na stanowisku, iż ustalenie znaczenia pojęcia „uczestnik zawodów” według kryterium wpływu na ich wynik jest zbyt szerokie, albowiem w swoim zakresie zawiera również organizatorów zawodów sportowych. Bez wątpienia wskazane kryterium jest zbyt ogólne, jednak wydaje się, że analiza przepisów regulujących zasady obowiązujące w poszczególnych dyscyplinach sportowych prowadzi do wniosku, iż przepisy te wprost wskazują sędziego jako osobę prowadzącą zawody sportowe, czuwającą nad prawidłowym ich przebiegiem i stosowaniem obowiązujących reguł. Zatem w powyższym zakresie sędziowie bezsprzecznie mają wpływ na wynik zawodów sportowych, określony ramami zakreślonymi przez regulaminy poszczególnych dyscyplin sportowych. Do powyższych wniosków prowadzi wykładnia językowa przywołanych wyżej przepisów związanych z poszczególnymi dyscyplinami sportowymi.

²² Witold Doroszewski, *Słownik języka polskiego*, t. IX.

²³ § 80 pkt. 1. Regulaminu Współzawodnictwa Sportowego Polskiego Związku Koszykówki, <http://www.pzkosz.pl>.

²⁴ Pkt 17: 1. Przepisów gry w piłkę ręczną, <http://www.zprp.pl>.

²⁵ Pkt 23.2.1. Oficjalnych przepisów gry w piłkę siatkową, <http://www.pzps.pl>.

Zgodnie z art. 45 ust. 5 ustawy o sporcie kwalifikowanym sędzia sportowy może otrzymywać wynagrodzenie w związku z pełnieniem funkcji lub ekwiwalent sędziowski jako zwrot poniesionych kosztów. Zdaniem Jacka Potulskiego i Macieja Rucińskiego w sporcie kwalifikowanym przeważają sędziowie niezawodowi, zaś różnica statusu profesjonalnych zawodników - uczestników profesjonalnych zawodów sportowych i z reguły niezawodowych sędziów prowadzi do tezy, iż sędziowie nie zostali objęci zakresem normy art. 296b kk. Jednakże nie sposób zgodzić się również i z tym twierdzeniem, albowiem biorąc pod uwagę fakt, iż ustawodawca wskazał, że przestępstwo korupcji w sporcie dotyczy uczestników i organizatorów profesjonalnych zawodów sportowych, nie wskazując statusu profesjonalizmu poszczególnych osób, nie ma podstaw do uznania, iż sędzia niezawodowy, uczestniczący w zawodach profesjonalnych nie jest objęty zakresem normy art. 296b kk. Podobnie należy uznać, iż uczestnikiem profesjonalnych zawodów sportowych jest również amatorski zawodnik biorący udział w tej kategorii zawodów.²⁶

Z powyższych rozważań wypływa wniosek, iż sędziowie sportowi są objęci dyspozycją art. 296b § 1 kk, albowiem, w granicach zakreślonych przez regulaminy poszczególnych dyscyplin sportowych, mają wpływ na przebieg i wynik profesjonalnych zawodów sportowych.

Zgodzić się należy z Maciejem Rapkiewiczem, iż właściwe zastosowanie art. 296b kk oraz nieuchronność kar dla sprawców przestępstw łapownictwa prowadzić będzie do oczyszczenia atmosfery wokół polskiego sportu, co z kolei powinno skutkować poprawieniem sytuacji ekonomicznej podmiotów sportowych, a w dłuższej perspektywie doprowadzić do poprawy wyników sportowców na arenach międzynarodowych, na co kibice z niecierpliwością czekają.²⁷

²⁶ M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Oficyna, 2007, wydanie II, LEX.

²⁷ M. Rapkiewicz, *Korupcja w sporcie, proponowane zmiany w prawodawstwie*, www.stopkorupcji.pl.